

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti - 100

*Keçmişini öyrənməyən gələcəyini qura bilməz!
Tarix təkrarlanır, odur ki, olmuşları öyrənilib
lazımı nəticə çıxarmaq və bir daha səhv etmə-
mək üçün növbəti mərhələlərdə nəzərə almaq va-
cibdir!*

*XX əsrin əvvəllərində Azərbaycan xalqı böyük
zəhmət və qurbanlar bahasına dövlət müstəqilliyi
qazandı. Lakin Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin
ömrü cəmi 23 ay oldu...*

*Ötən əsrin sonlarında qazanılan dövlət müs-
təqilliyi də eyni aqibəti yaşayacaqdı. Əgər ulu ön-
dər Heydər Əliyev xalqın arzu və tələbi ilə yeni-
dən ölkə rəhbərliyinə qayıdaraq Azərbaycanı par-
çalanmaqdan, dövlət müstəqilliyini isə məhvöl-
mədən xilas etməsəydi!*

*Uzun əsrlərdən sonra qazanılan və yaşadılan,
əbədiyyə çevrilən dövlət müstəqilliyi hər birimiz
üçün müqəddəs və əzizdir!*

*Varisi olduğumuz Azərbaycan Xalq Cümhu-
riyyətinin 100 illik yubileyini Prezident İlham Əli-
yevin 10 yanvar 2018-ci il tarixli sərəncamı ilə bu
ildə təntənə ilə qeyd edəcəyik. Şərəfli yubileyə hazı-
rlıq dövründə müstəqilliyin özü və sonrakı taleyi ilə
bağlı müxtəlif mətbu orqanlarda gedən məqalələrin
kiçik bir qismini qəzetimizdə dərc etməklə baş verən-
lərə yenidən diqqət çəkirik!*

Oxumaq, bilmək və nəticə çıxarmaq üçün!

ZAQAFQAZIYA FEDERASYONUNDA AZƏRBAYCAN

Zaqafqaziya Federasyonunun 1928-1929 sənəsi büdcəsinin gəlir qis-
mi elan edilmişdir ("Zarya Vostoka",
№ 2009(41) 2-11-1929). Büdcənin gəlir
qismi 105 milyon, 17 min 494 manat
(rublə) miqdarındadır. Bundan:

32 milyon 260 min 200 manat
müştərek federasyon gəliri,

38 milyon 473 min 919 manat
Azərbaycanın verdiyi hissə,

27 milyon 297 min 529 manat Gür-
cüstənin verdiyi hissə,

6 milyon 985 min 850 manat da
Ermənistanın hissəsidir.

Müştərek federasyon büdcəsi üzə-
rinə bütün Zaqafqaziya dairəsindən
toplanan 32 milyon 260 min 200 ma-
natın ən böyük hissəsini də Azərbay-
can verməkdədir.

Məsələ büdcədə "müştərek fede-
rasyon büdcəsi üzərinə yerin altından
(mədəniyyətdən) alınan vergi" deyərək
qism vardır ki, bu verginin miqdarı 30
milyon 891 min 250 manat yapıyor.
Bu məbləğin:

29 milyon 700 min manatını Azər-
baycan,

997 min 450 manatını Gürcüstan,
193 min 800 manatını Ermənistan
veriyor. Yəni müştərek federasyon
dairəsində dəmir yollarından toplanan
vergi 1 milyon 553 min manatdır ki,
onun da:

815 min 500 manatını Azərbaycan,
574 min 725 manatını Gürcüstan,
132 min 900 manatını Ermənistan
veriyor.

Dövlət sənayesindən 2 milyon 100
min manat hasil oluyor ki, bunun da:

1 milyon 161 min manatını Azər-
baycan,
452 min manatını Gürcüstan,
587 min manatını Ermənistan veri-
yor. Bu surətlə müştərek vergilərin 31
milyon 706 min 500 manatını Azər-
baycan vermiş oluyor.

Beləliklə, Azərbaycanın Zaqafqa-
ziya Federasyonuna verdiyi para 70
milyon 180 min 419 manat miqdarın-
da olmuş oluyor ki, büdcənin 70 faiz-
indən çoxunu təşkil edir.

Zaqafqaziya Federasyonunun
nəşri-əfkarı olan "Zarya Vostoka" büt-
ün tərffüatilə büdcəyi dərc edərkən
pək məlum səbəblərə görə çıxar qis-

mini göstərmir. Göstərmir, **çün-
ki: 6-7 milyon miqdarında bir şey
verən Ermənistan 35 milyon miqda-
rında bir pay alıyor, 70 milyon ma-
nat miqdarında isə Azərbaycana 35
milyon ya sərf olunuyor, yaxud o
da olunmuyor.**

*"Odlu-Yurd", 28 Mayıs 1929,
№ 4*

Amerika və Qafqaziya

Amerikada bulunan Dumbadze-
dən N.Jordaniya naminə gələn bir te-
leqrafda Gürcüstan, Azərbaycan və
Şimali Qafqaziya cümhuriyyətlərinin
de-yure tanınması üçün Xariciyyə Ko-
misiyonu tərəfindən hazırlanan layihə-
nin senat məclisinə verilmək üzrə ol-
duğu bildirilmişdir.

*"Odlu-Yurd", 28 Mayıs 1929,
№ 4*

Qafqaz məsələsi Amerika Əyan Məclisində (Senat)

**Müttəhid Amerika Cümhuriyyət-
ləri Əyan Məclisi hüriyyət əncümə-
ni əzasından mister Copeland tərə-
findən məzkur əncümənə verilərək,
qanun layihələrinin mütləsinə
məxsus üsul mövcubincə, iki dəfə
baxıldıqdan sonra məzkur əncü-
mən tərəfindən qəbul olunan layi-
həyi-qanuniyyə (bill) Əyan Məclisi-
nin müzakirəsinə sövq edilmişdir.
İdarəxəməzə göndərilən bu mü-
hüm layihənin 23-IV-1929 tarixli in-
gilliscə rəsmi mətnindən yadpırdığı-
mız tərcüməsini dərc ediyoruz.**

Gürcüstan, Azərbaycan və Şimali
Qafqaziya milli cümhuriyyətlərindən
mürəkkəb Qafqaziya cümhuriyyətləri
nəzdində diplomatik müməssil təyini-
ni təmin edən

Qanun layihəsi

Daima məruz qaldığı təcavüzlərə
və sıx-sıx vüqu bulan yabançı istilala-

ra rəğmən, kəndi qanunlarını, ictimai
müəssisələrini, lisanını, irqi xüsusi-
yətini və müstəqil mövcudiyətini mü-
hafizə edə bilən Gürcüstan Krallığı-
nın, IV əsrdən tutaraq bugünə qədər,
xristian əhali tərəfindən iskan edildigini,
bu Krallığın sonra əsri-müqtəziyə-
yata müvafiq olaraq qanuni-əzası 26
mayıs 1918-də təsbit olunan milli
Gürcüstan Cümhuriyyətinə təbdil
keyfiyyətini,

1920 sənəsində rus hökuməti tərə-
findən dəxi rəsmən təsdiq edilmiş
ikən ahəşikənənə bir surətdə eyni
hökumət tərəfindən istilaya məruz qa-
laraq, ərazisi işğal olunan bu cümhu-
riyyət hökumətinin kəndi fəaliyyətini
başda Tiflisdən Batuma, ordan da
Fransaya nəql etmək (ki məmurları
şimdiki halda oradadırlar) məcburiy-
yətində qaldığına:

Milli Azərbaycan Cümhuriyyətilə,
Şimali Qafqaziya cümhuriyyətlərinin
buna bənzər hal və eyni şəraiti haiz
fəlakət içərisində bulunduqlarını, Ru-
siya tərəfindən vüqu bulan bu haqsız
hərəkatın Müttəhid Cümhuriyyətlər
hökuməti tərəfindən təsvib edilməyə-
cəgi əmniyyəsilə, bu cümhuriyyətlərə
qarşı bəsləyəcəgi hüsn-i-təvəccöhü
nəzərə alaraq Rəisi-Cümhurin münasib
gördüyü bir zamanda Gürcüstan,
Azərbaycan və Şimali Qafqaziya
cümhuriyyətləri nəzdində təyin edəcəgi
diplomatik müməssilin icabedici
məsarif icrasına məzunıyyət verilməsi
üçün işbu layihənin qanuniləşdirilməsi
Müttəhid Amerika Dövlətləri Məbusan
və Əyanından mürəkkəb Konqreyə
təklif olunuyor.

*"Odlu-Yurd", Temmuz (iyul) 1929,
№ 5*

Məhkum Millətlər Konqresi

Rus əsarətində bulunan millətlər-
dən Azərbaycan, Krım, İdil-Ural, Şi-
mali Qafqaziya, Ukrayna, Gürcüstan,
Kuban və Don müməssilləri (nəma-
yəndələri) eylül (sentyabr) ictimai za-
manı Millətlər Cəmiyyətinə müştərek

bir müxatirə (yazılı xatırlama) ilə mü-
raciət etmişlərdir. Müxatirədə deyil-
mişdir ki: "Millətlər Cəmiyyətinin yük-
sək və müqəddəs prinsipləri yalnız
Millətlər Cəmiyyətində əza (üzv) bulu-
nan millətlər üçün degil, üzv bulunma-
yan, fəqət Millətlər Cəmiyyətinə mə-
nəvi göstərə biləcək millətlər üçün
dəxi əzizdir. Bu millətlərin ilk şurasın-
da əcnəbi hakimiyət altında bulunan
və bu üzvdən Millətlər Cəmiyyətində
rəsmən təmsil olunmayan millətlər
duruyorlar.

Millətlər Cəmiyyəti misağının (öh-
dəyə götürdüğü) böyük prinsiplərinə
varlıqlarilə mərbut bulunan bu millətlə-
rin kəndi yüksək prinsiplərinin Millətlər
Cəmiyyətinin tətbiqi elədiyi şərait
içərisində sadə seyrçi qalmaları da
qeyri-təbiidir. Bu millətlər imkan və
qüvvətləri nisbətində ümumi sülhün
inkışafına, ədalət və beynəlmiləl təşri-
ki-məsaiyə yardım etmək istiyorlar,
çünki bəşəriyyətin səadət və qurtulu-
şu Millətlər Cəmiyyəti prinsiplərinin və
təhəkküm (məhkum etmə) üzərinə ça-
lacağı zəfərdən asılıdır".

Xatırlamalarının sonunda deyili-
yor ki, 1919 şubatın (fevralın) 15-də
məzkur millətlərin Prağada əqti-icma
edən nümayəndələri yuxarıda adları
zıkr olunan millətlərin Millətlər Cə-
miyyətilə təşriki-məsaisini (ortaq fəa-
liyyətini) və bu millətləri əlaqədar
edən həyatı məsələləri tədqiq edəcə-
kə kəndi müqəddəratlarına sərbəst-
cə malik olmaq yollarını aramaq
məqsədilə bir konqra dövətinə qərar
vermişlərdir.

Müxatirəyi: Azərbaycan naminə -
Vəkili Mustafa bəy, İdil-Ural naminə -
Ayaz İshaqi, Şimali Qafqaziya nami-
nə - Süleyman Metçur, Krım naminə -
Səid Əhməd, Gürcüstan naminə - Sa-
lakaya və Kazbək, Ukrayna naminə -
Smalstotski və İsaak Buzyak, Kuban
naminə - Solyatitski, Don naminə -
Fralov imza eyləmişlərdir.

*"Odlu-Yurd", oktyabr 1929,
№ 8*

**P.S. Məqaləni redaksiyaya
professor Şirməmməd
Hüseynov təqdim edib**